

Stinzenflora Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen

Ecologisch Adviesbureau Maes

Stinzenflora Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen

Joost Meulenbroek

**Ecologisch Adviesbureau Maes
Utrecht**

in opdracht van Gemeente Utrecht

Utrecht, Juli 2009

COLOFON

Tekst en onderzoek:	Joost Meulenbroek i.s.m. Maarten Mandos, Roswitha van Maarle en Emma van den Dool
Foto's:	Maarten Mandos, Joost Meulenbroek, Emma van den Dool
Begeleiding:	Hans Krüse. Gemeente Utrecht, Stadsontwikkeling; Afdeling Milieu & Duurzaamheid
Opdrachtnemer:	Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht
Opdrachtgever:	Gemeente Utrecht; Stadsontwikkeling
Digitalisering kaarten:	Emma van den Dool
Lay-out:	Polanen Grafisch Ontwerpbureau

INHOUD

INLEIDING	5
METHODE	6
RESULTATEN VAN DE INVENTARISATIE	8
AANBEVELINGEN	27
LITERATUUR	28
BIJLAGE 1: Vergelijking stinzenflora Nieuw Ameliweerd 1991 - 2009	29
BIJLAGE 2: Overzichtskaart landgoederen met toponiemen (losbladige A3 kaart)	32

Stinzenplanten: planten met een opvallende bloei die vroeger op buitenplaatsen aangeplant werden en er vervolgens zijn verwilderd en ingeburgerd. Het zijn veelal vroegbloeiende knol-, bol- en wortelstokgewassen afkomstig van bossen en bergweiden van Midden- en Zuidoost Europa.

INLEIDING

Stinzenplanten zijn zowel uit oogpunt van cultuurhistorie als van ecologie waardevol. Juist op de landgoederen Amelisweerd en Rhijnauwen is nog veel bewaard gebleven van dit oogstrelende erfgoed. Omdat het vroege bloeiers zijn, zijn ze ook ecologisch van betekenis als nectarplanten voor allerlei insecten (bijen, zweefvliegen, vlinders), juist in een periode dat die nectar nog schaars is.

In het rapport "Ecologische waarden Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen" (2009) is een overzicht opgenomen van de verschillende soorten stinzenplanten en indicatief van de locaties, waar deze planten voorkomen. Bij het verzamelen en uitwerken van de gegevens over de stinzenflora bleken leemtes in kennis over de aanwezige soorten, aantallen en locaties. Reden voor de gemeente Utrecht om nog in 2009 een vervolgonderzoek te laten verrichten.

Al eind 18^e eeuw werden stinzenplanten aangeplant op de landgoederen. Met name Marquis Maximilian Henri de Saint Simon, die in 1771 zijn intrek nam in Nieuw Amelisweerd heeft vele bolgewasjes geïntroduceerd, o.a. Sneeuwkllokje, Wilde hyacint en Aronskelken. Naast deze "oudere" soorten zijn ook soorten van jonger datum op de landgoederen te vinden (bijv. Sneeuwroem, Narcis). Sinds de gemeente het beheer voert over de landgoederen, zijn ook op diverse plekken recent stinzenplanten bijgeplant. Informatie daarover is verstrekt door de beheerder dhr. J. Spaans.

Dit rapport geeft de resultaten weer van de stinzenplanteninventarisatie die in het voorjaar van 2009 uitgevoerd is. Ondanks de beperkte termijn van onderzoek (de vroege soorten waren reeds uitgebloeid toen het onderzoek kon starten) is hiermee toch een groot deel van de leemtes in kennis opgevuld. In een apart hoofdstuk worden aanbevelingen gedaan voor het beheer, versterking van de stinzenflora, documentatie van de aanplant en nader onderzoek aan specifieke soorten.

Sneeuwkllokjeslaan Nieuw Amelisweerd.

METHODE

In eerste instantie was de opzet van het vervolgonderzoek niet enkel gericht op het inventariseren van stinzenplanten. Het betrof ook de specifieke bosplantensoorten die indicatief zijn voor het biotoop Parkbos als het meest prominent aanwezige biotoop van de landgoederen. Om die reden zouden twee onderzoeksrondes plaatsvinden, één m.b.t. de vroegbloeiers (maart-april), de tweede ronde later in het seizoen (mei-juni).

Bij de definitieve opdrachtverstrekking werd het onderzoek echter tot één ronde teruggebracht, nadat het veldwerk ervan reeds grotendeels verricht was. Twee aspecten beïnvloeden daarom het karakter en resultaat van de stinzenplanteninventarisatie:

- Pas begin april was duidelijk dat het onderzoek kon starten. Hierdoor zijn soorten, die zeer vroeg in het seizoen (febr/maart) bloeien, in april mogelijk over het hoofd gezien. De later bloeiende soorten en ook ruigteplanten kunnen deze niet meer bloeiende soorten dan gemakkelijk aan het zicht onttrekken.
- In deze ronde was de inventarisatie niet uitsluitend beperkt tot stinzenplanten, maar zijn ook enkele bos(zoom)soorten meegenomen. De belangrijkste soort is Gulden boterbloem, een zeldzame bosplant van vochtige bossen. Natuurlijk zijn ook enkele opvallende of bijzondere plantensoorten genoteerd.

Dit heeft geleid tot de soortenlijst, zie tabel 1, waarin dit onderscheid tussen stinzenplanten en overige bijzondere inheemse bosplantensoorten aangegeven is.

Inventarisatieperiode:

Oud, Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen:

Op drie dagen in april (8, 14 en 15 april) is geïntervieweerd (2 personen/dag). Daarnaast zijn de grotere velden van o.a. sneeuwklokjes op later datum ter plekke op kaart ingetekend (16 en 24 april).

Het veldwerk is uitgevoerd door J. Meulenbroek, M. Mandos en R. van Maarle.

Nummeri en Rijnsoever

Deze inventarisatie is uitgevoerd op 6 en 20 april door E. van den Dool.

De gegevens zijn bijeengebracht op kaarten (1:1000) onder vermelding van de abundantie (1= 1 tot enkele pollens; 2= redelijk veel; 3= (zeer) veel aanwezig). Deze kaarten zijn niet als zodanig in dit rapport opgenomen maar als puntlocaties overgezet op digitale GISkaarten waarbij de dichtheid van de punten de abundantie weergeeft. In dit rapport wordt de inventarisatie gepresenteerd in de vorm van enkele overzichtskaarten en als deelkaarten per soort c.q. soortengroep. Vanuit dit GISbestand worden de groeiplaatsen van de planten tevens, overeenkomstig de gemeentelijke opdrachtverstrekking, aangeleverd in het 'format' van de Natuuratlas van de gemeente Utrecht.

Tabel 1. Lijst geïntroduceerde planten

Plantensoort	wetenschappelijke naam	categorie	toelichting
Daslook	Allium ursinum	Stinzenplant	
Kraailook	Allium vineale	Stinzenplant	begeleider
Bosanemoon	Anemone nemorosa	Stinzenplant	
Bosanemoon - halskraagvorm	Anemone nemorosa cv 'Vestal'	Stinzenplant	
Italiaanse aronskelk	Arum italicum	Stinzenplant	
Gevlekte aronskelk	Arum maculatum	Stinzenplant	
Grote sneeuwroem	Chionodoxa siehei	Stinzenplant	
Holwortel	Corydalis cava	Stinzenplant	
Vingerhelmbloem	Corydalis solida	Stinzenplant	
Krokus	Crocus spec.	Stinzenplant	
Winterakoniet	Eranthis hyemalis	Stinzenplant	
Winterakoniet (Cilicica)	Eranthis cilicica	Stinzenplant	onbedoelde introductie
Sneeuwklokje	Galanthus nivalis	Stinzenplant	
Sneeuwklokje, gevulde vorm	Galanthus nivalis cv 'Plenus'	Stinzenplant	niet steeds als var. geïnv.
Kaukasisch sneeuwklokje	Galanthus woronowii	Stinzenplant	onbedoelde introductie
Zomerklokje	Leucojum aestivum	Stinzenplant	recent geïntroduceerd
Struisvaren	Matteuccia struthiopteris	Stinzenplant	
Blauwe druifjes	Muscari botryoides	Stinzenplant	
Witte narcis (**)	Narcissus poeticus	Stinzenplant	
Narcis div	Narcissus spec	Stinzenplant	
Narcis gevuld	Narcissus spec	Stinzenplant	
Vroeg vergeet-mij-nietje (*)	Omphalodes verna	Stinzenplant	
Slanke sleutelbloem	Primula elatior	Stinzenplant	
Stengelloze sleutelbloem	Primula vulgaris	Stinzenplant	
Gevlekt longkruid	Pulmonaria officinalis	Stinzenplant	
Prachtframboos	Rubus speciosus	Stinzenplant	
Wilde hyacint	Hyacinthoides non-scripta (***)	Stinzenplant	
Oosterse sterhyacint	Scilla siberica	Stinzenplant	
Bostulp	Tulipa sylvestris	Stinzenplant	
Kleine maagdenpalm	Vinca minor	Stinzenplant	
Maarts viooltje	Viola odorata	Stinzenplant	
Gulden boterbloem	Ranunculus auricomus	Bijz. inh. bosplant	
Heggenrank	Bryonia dioica	Bijz. inh. bosplant	
Elzenzegge	Carex elongata	Bijz. inh. bosplant	
Hangende zegge	Carex pendula	Bijz. inh. bosplant	
Boszegge	Carex sylvatica	Bijz. inh. bosplant	wrsch. niet volledig geïnv.
Grote keverorchis	Listera ovata	Bijz. inh. bosplant	
Bosbingelkruid	Mercurialis perennis	Bijz. inh. bosplant	
Gewone vogelmelk	Ornithogalum umbellatum	Bijz. inh. bosplant	
Bleeksporig bosviooltje	Viola reichenbachiana	Bijz. inh. bosplant	

Stinzenplantengroep

Parkbosstinzenplanten, talrijk voorkomend ook verder van de landhuizen verwijderd

Stinzenplantengroep

Landhuisstinzenplanten, vooral voorkomend in de nabijheid van de landhuizen

(*)

Amerikaans vergeet-mij-nietje heet nu Vroeg vergeet-mij-nietje

(**)

Dichtersnarcis heet nu Witte narcis

(***)

Scilla non-scripta heet nu Hyacinthoides non-scripta

RESULTATEN VAN DE INVENTARISATIE

De resultaten van de inventarisatie 2009 worden kort besproken; voor een aantal soorten spreken de afzonderlijke deelkaarten voldoende voor zich. Incidenteel zullen hierbij kanttekeningen worden gemaakt.

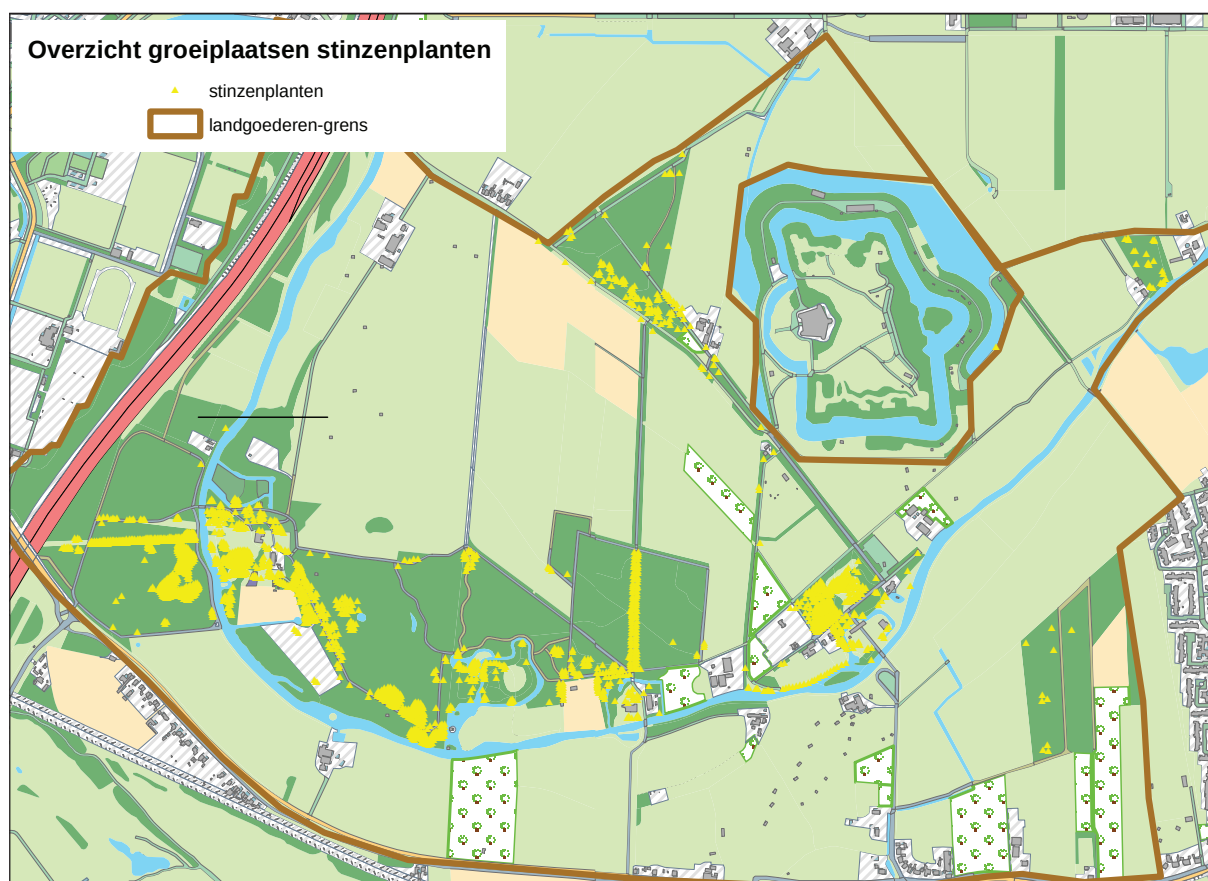
In kaart 1 wordt een totaalbeeld gegeven waar op welke delen van de landgoederen stinzenflora aanwezig is: Opvallend is dat in de strook van het Trapeziumbos –Achterbos weinig stinzenflora voorkomt. In het noordelijk deel van het Markiezenbos en in Nummeri zijn stinzenplanten schaars, eveneens in de oprijlanen van Oud Amelisweerd en Rhijnauwen, Verlengde Beeldenlaan en de Scheidingslaan.

Het kleine bosje van Rijnsoever heeft door het voorkomen van meerdere soorten stinzenplanten eveneens een parkboskarakter.

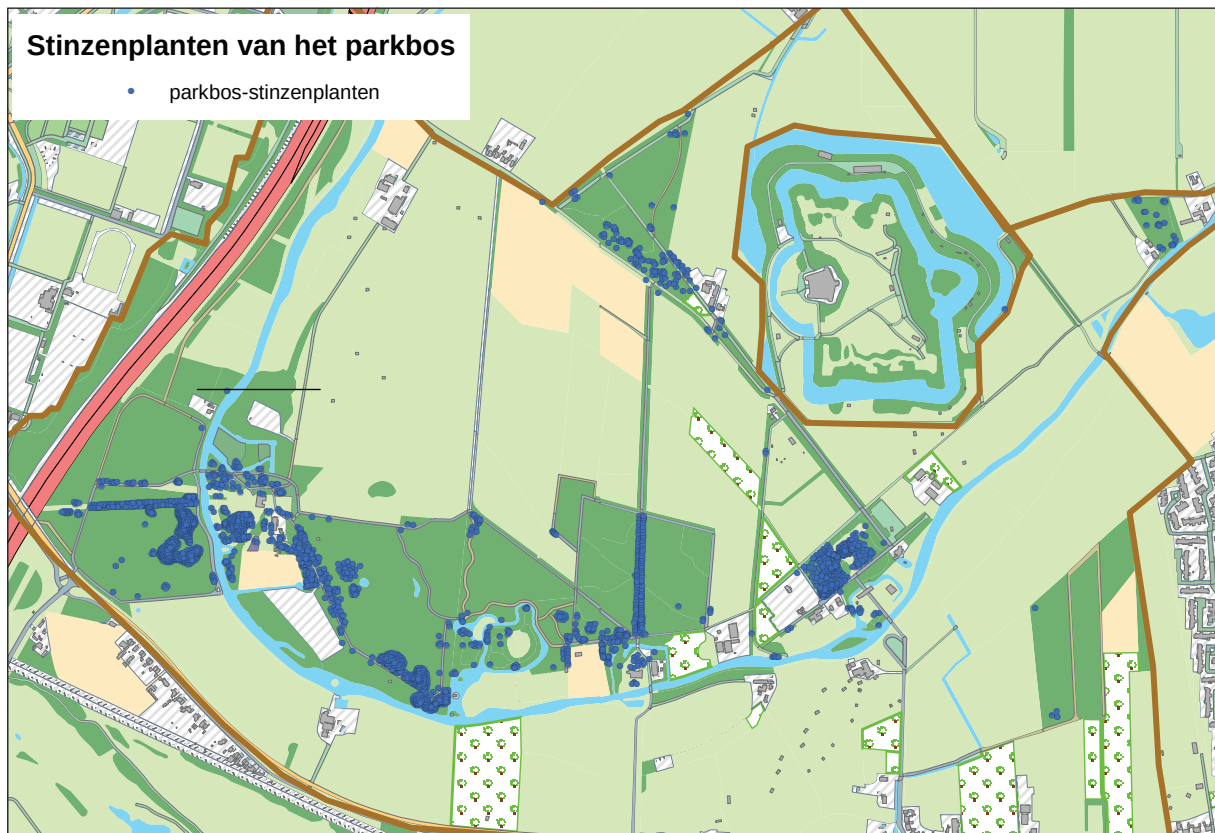
Op Kaart 2 en 3 worden twee groepen van stinzenplanten nader onderscheiden. Deze zijn in Tabel 1 met 2 tinten groen aangegeven.

Kaart 2 toont de groep van stinzenplanten die zich niet beperkt tot de directe omgeving van de landhuizen maar ook verderop in het parkbos voorkomt (zie tabel 1, donkergroen). Hierbij gaat het veelal om oude aanplantlocaties van waaruit ze konden verwilderen. Met name gaat het om grote aantallen Sneeuwkllokjes, Aronskelken, Wilde hyacinten en Bosanemonen.

Kaart 3 toont de groep van planten die vooral favoriet is vlak rond de landhuizen en op vertierplekken zoals het Engels werk. Het is een soortenrijke groep (zie tabel 1, lichtgroen) waarbij de aanplantgeschiedenis veel moeilijker te achterhalen is. De traditie hierbij is waarschijnlijk dat veel vaker nieuwe soorten ingebracht werden.

Kaart 1 Overzicht groeiplaatsen stinzenplanten

Kaart 2 Parkbosstinzenplanten

Vooraf Nieuw Amelisweerd is in het voorjaar wit van de Sneeuwkllokjes.

Kaart 3 Landhuisstinzenplanten

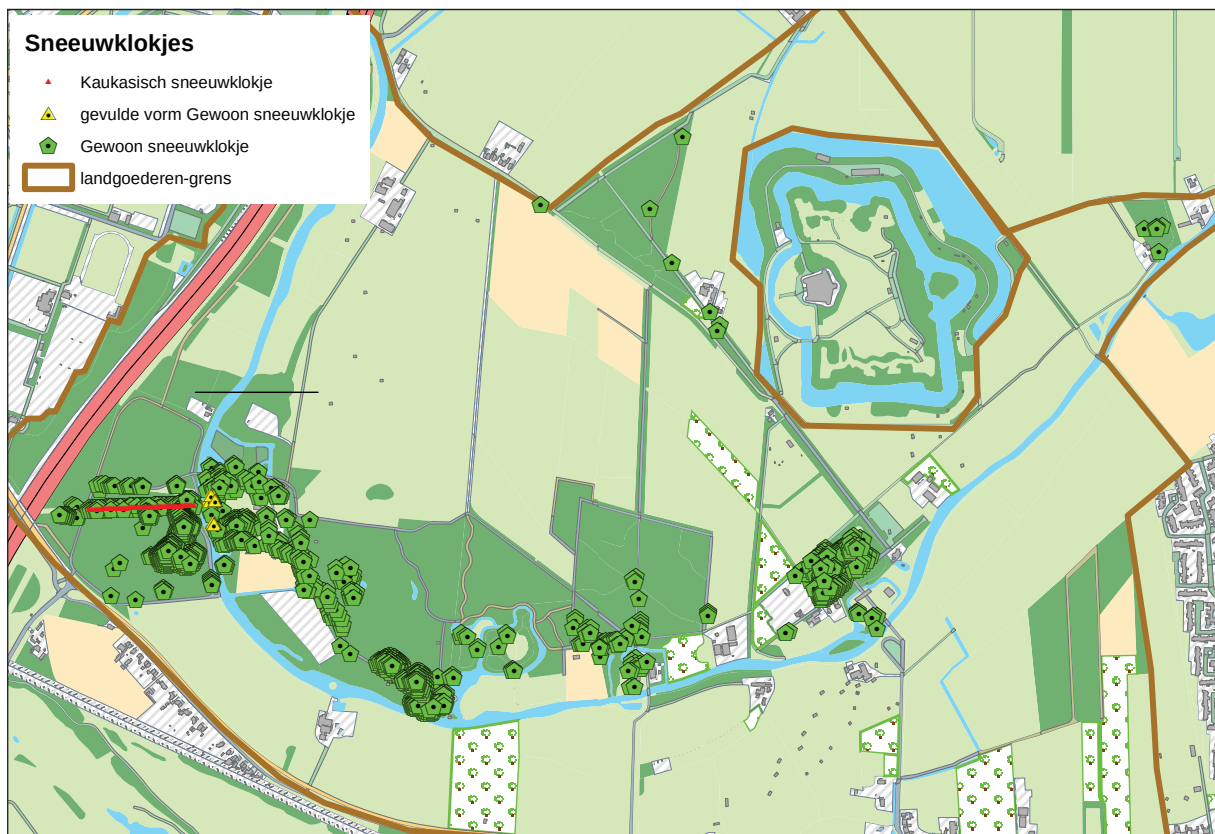

Witte narcis, voorheen *Dichtersnarcis* genoemd, op Oud Amelisweerd.

Sneeuwklokjes (*Galanthus nivalis*, *Galanthus nivalis* cv 'Plenus', *Galanthus woronowii*)

Te sterke bosopslag is nadelig voor de instandhouding van de stinzenflora.

Kaart 4 Sneeuwklokjes

Gewoon sneeuwklokje (*Galanthus nivalis*) komt in vaak hoge abundantie voor in de zuidelijke strook van de landgoederen. Het Kaukasisch sneeuwklokje (*Galanthus woronowii*) is enkel beperkt tot de middenstrook van de Sneeuwklokjeslaan en per vergissing geïntroduceerd bij een recente bijplant. Bij deze inventarisatie is maar ten dele onderscheid gemaakt tussen de gangbare vorm van het Gewoon sneeuwklokje en de cultuurvariëteit cv 'Plenus', de gevulde vorm, vanwege het late tijdstip in het seizoen.

Enkele grotere sneeuwklokjesvelden staan onder druk van oprukkend essen-/esdoornopslag, m.n. in het Achterbos west (bij de Beurs/tuin NA) en ten dele in het Markiezenbos.

Gewoon sneeuwklokje.

cv 'Plenus', de gevulde vorm.

Kaukasisch sneeuwklokje.

In de bloeitijd zijn deze 3 soorten goed herkenbaar: het gewoon sneeuwklokje heeft grijsgroen blad, de gevulde vorm heeft een veel verder uitstaande kroon en meer binnenste kroonbladen. De variëteit bloeit

ook wat later. Het Kaukasisch sneeuwklokje heeft lichtgroen blad en een kleinere groene vlek op de middelste bloembladen.

Aronskelken (*Arum maculatum*, *Arum italicum*)

Een duidelijke kern van Aronskelken ligt in het Hoge Bos, waar met name veel Gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*) voorkomt. Opvallend hierbij is dat er vele jonge exemplaren staan.

Ook in het zuidwestelijk puntje van de tuin van Nieuw Amelisweerd bevindt zich een 'oude' locatie.

Gevlekte aronskelk.

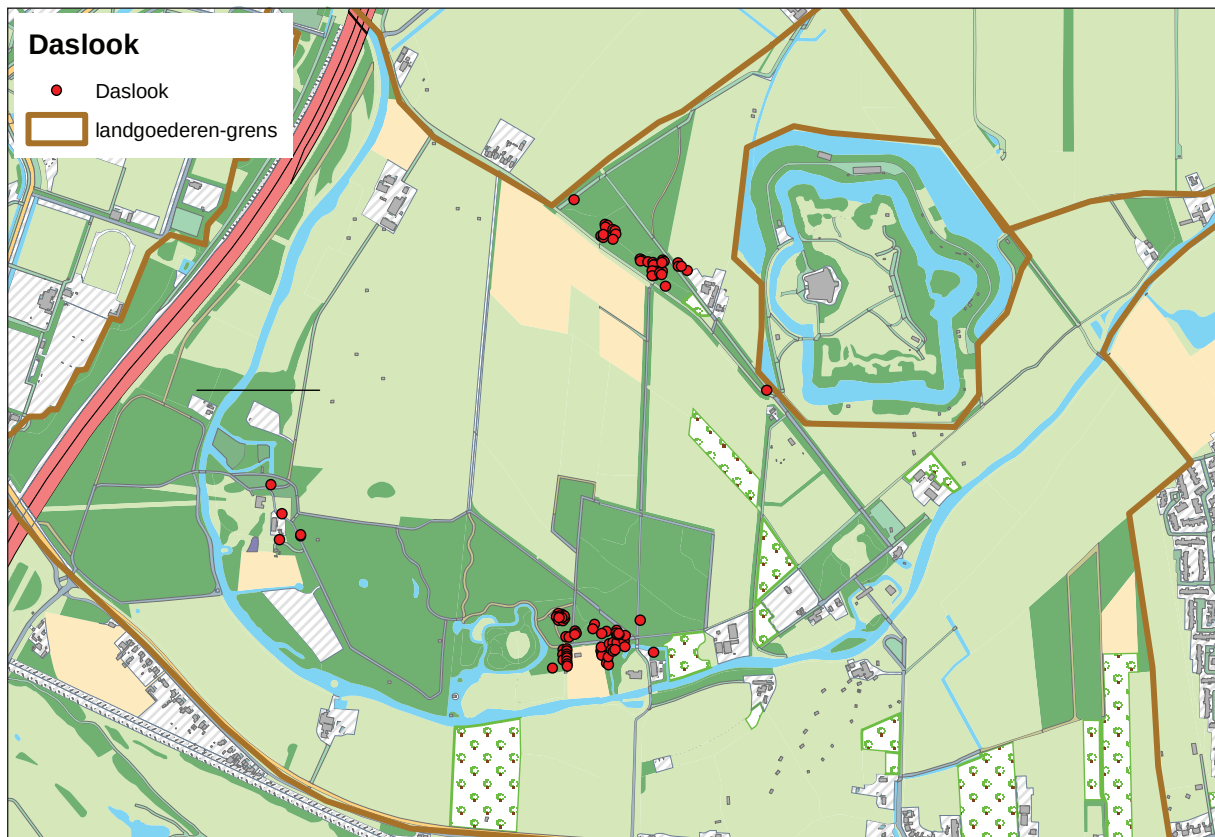
Kaart 5 Aronskelken

Daslook (*Allium ursinum*)

Daslook komt in ruime mate voor op twee locaties: in het Hoge Bos en in Oud Amelisweerd in de hoek tussen het Engels Werk en het landgoedhuis. Vermoedelijk heeft de plant zich de laatste decennia uitgebreid.

Daslook.

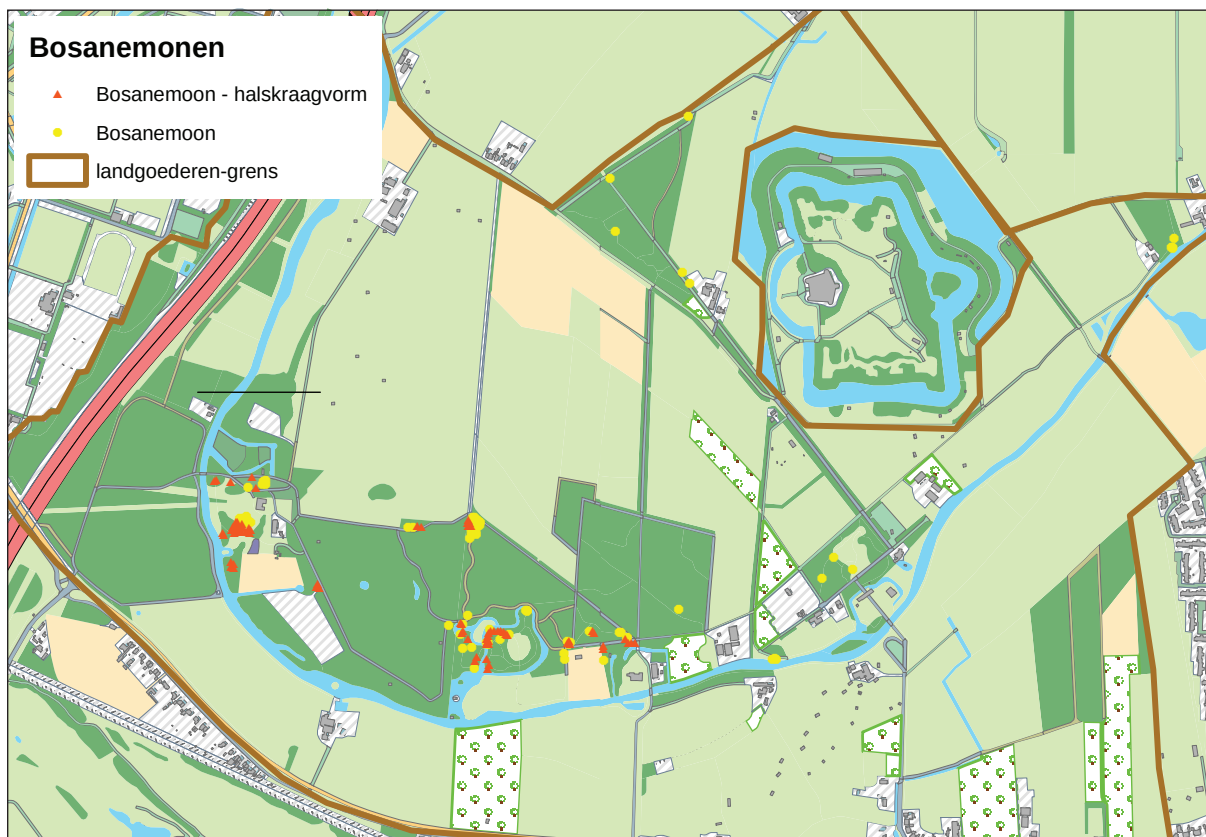

Kaart 6 Daslook

Bosanemonen (*Anemone nemorosa*, *Anemone nemorosa* cv 'Vestal' halskraagvar.)

Bosanemooon, halskraagvorm.

Kaart 7 Bosaanemoon

De halskraagvariëteit van de Bosaanemoon is vermoedelijk pas in de jaren zestig van de vorige eeuw in Amelisweerd aangeplant. Kerngebieden zijn de tuin van Nieuw Amelisweerd en het Engels Werk. Deze variëteit is zo mogelijk nog witter dan de originele bosaanemoon. De bosaanemoon is een inheemse bosplant maar op de landgoederen is het nagenoeg zeker dat de soort in het verleden voor de sier is aangeplant en hier dan ook tot de stinzenflora behoort.

Vermoedelijk komen er nog meer variëteiten van de Bosaanemoon voor, m.n. in de tuin van Nieuw Amelisweerd, o.a. grootbloemige en blauwgekleurde varianten die niet op naam gebracht zijn.

Blauwgetinte bosaanemoon, mogelijk ook een cultuurvariëteit?

De halskraagvariëteit van de bosanemoon is talrijk aanwezig.

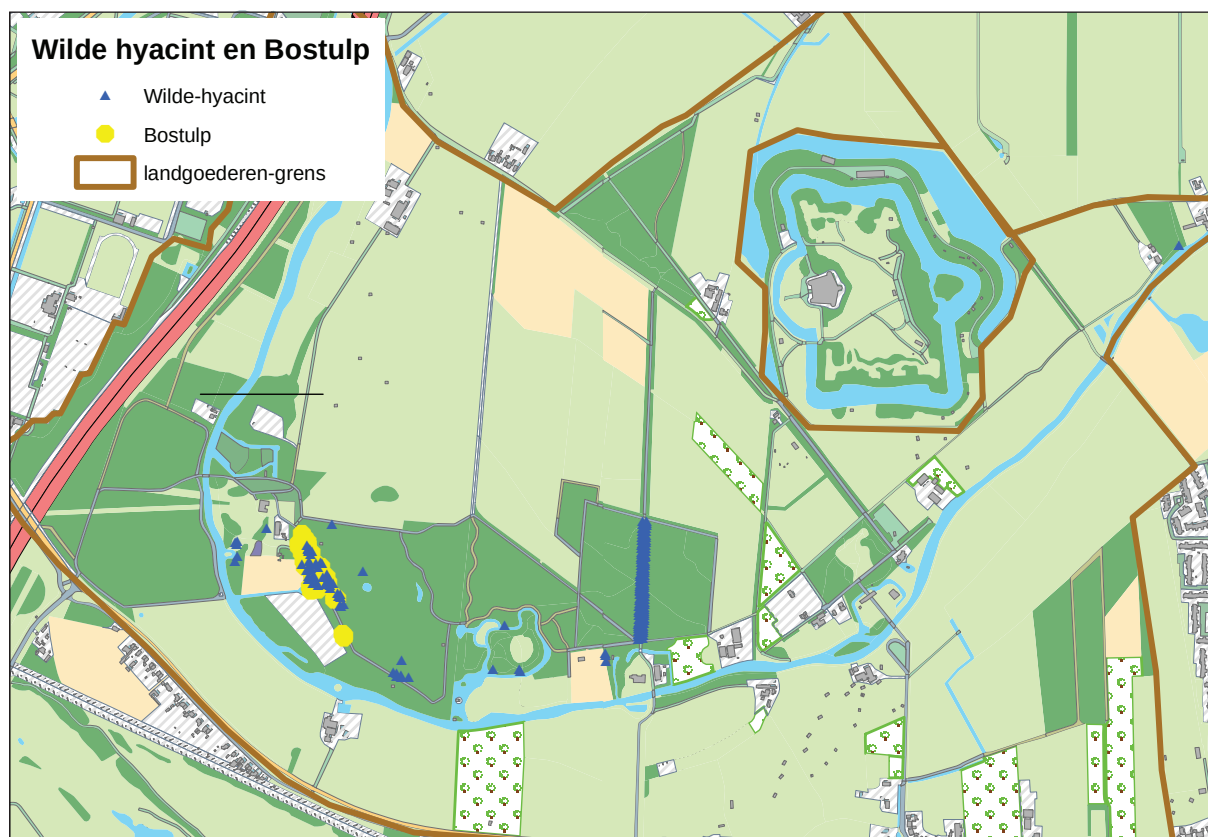
Wilde hyacint (*Hyacinthoides non-scripta*) en Bostulp (*Tulipa sylvestris*)

Beide soorten zijn van oudsher aanwezig in Nieuw Amelisweerd met als kernpunt de westelijke hoek van het Achterbos nabij de Beurs en de tuin van het landhuis, aan beide zijden van het pad. Met name de bostulpen deden het dit jaar goed: in totaal werden er 897 bloeiende exemplaren geteld, welwillend meegedeeld door onbekende wandelaar, die jaarlijks telt: het minimum was ca. 300 exemplaren.

Wilde hyacint is een aantal jaren geleden in een strook langs de Beeldenlaan aangeplant in het kader van de versterking van de stinzenflora op de landgoederen. Bij het koetshuis werd ook de Oosterse hyacint (*Scilla siberica*) aangetroffen op en rond een hoop tuinafval. Rond de tuin van het koetshuis staan nog meer van dergelijke tuinsoorten als Gevlekt longkruid en Blauwe druifjes.

Bostulp en Wilde hyacint.

Kaart 8 Bostulp en Wilde hyacint

Bostulp.

Overige stinzenplanten

Vroeg vergeet-mij-nietje.

- Vroeg vergeet-mij-nietje (*Omphalodes verna*). Voorheen bekend als Amerikaans vergeet-mij-nietje, komt alleen voor op het eiland in het Engels Werk.
- Narcis (*Narcissus spec.* / *Narcissus poeticus* Witte narcis = voorheen Dichtersnarcis). Er komen meerdere variëteiten Trompetnarcis voor, o.a. een gevulde vorm. De Witte narcis valt op door zijn witte kleur en contrasterend oranje rand aan de korte gele bijkroon (verspreid aanwezig over alle drie de landgoederen).

Narcis-variëteit, niet nader op naam gebracht.

- Grote sneeuwroem (*Chionodoxa siehei*). Met name langs het leilindelaantje op Rhijnauwen. Opmerkelijk was dat deze soort consequent samen met Vingerhelmbloem in één plantgat is geplant.
- Vingerhelmbloem (*Corydalis solida*). Ook onder meer aanwezig in de tuin van Nieuw Amelisweerd.
- Krokus (*Crocus spec.*). Onder meer in Rhijnauwen (uitgebloeid tijdens inventarisatie)
- Holwortel (*Corydalis cava*). Eén waarneming: bij vijver in Achterbos.
- Prachtframboos (*Rubus speciosus*). Zeldzaam.
- Struisvaren (*Matteuccia struthiopteris*). Zeldzaam.
- Winterakoniet (*Eranthis hyemalis*). Komt beperkt voor, maar er moet rekening mee gehouden worden dat de soort soms over het hoofd is gezien. Recent zijn veel exemplaren van een andere Eranthissoort aangeplant, en wel *Eranthis cilicica*. O.a. langs het leilindelaantje op Rhijnauwen, rond het landhuis Nieuw Amelisweerd

Witte narcis, voorheen Dichtersnarcis geheten.

Winterakoniet – *Eranthis hyemalis*.

en in het Markiezenbos. Kwekers leveren deze soort als 'winterakoniet' omdat de bolletjes van de echte winterakoniet moeilijker te verkrijgen zijn. De soort is te onderscheiden van de echte winterakoniet door de diep ingesneden bladeren en de latere bloeitijd.

- Sleutelbloem (*Primula elatior* en *P. vulgaris* Slanke c.q. Stengelloze sleutelbloem). Beperkt voorkomend in het Engels Werk.
- Maarts viooltje (*Viola odorata*). Beperkt voorkomend, o.a. in de tuin Nieuw Amelis-

Eranthis cilicica met veel dieper ingesneden bladeren.

weerd, wellicht meer voorkomend. Overigens groeit hier en daar ook het Bleeksporig bosviooltje (*Viola reichenbachiana*).

- Kleine maagdenpalm (*Vinca minor*). Zeldzaam. Komt beperkt voor op de landgoederen.
- Zomerklokje (*Leucojum aestivum*). In principe is dit geen stinzenplant, maar een inheemse moerasplant, daarnaast inmiddels ook tuinplant. De soort komt in de Beurs voor, maar dit is beslist geen spontane natuurlijke vestiging.

Slanke sleutelbloem op het Engels werk.

Kleine maagdenpalm.

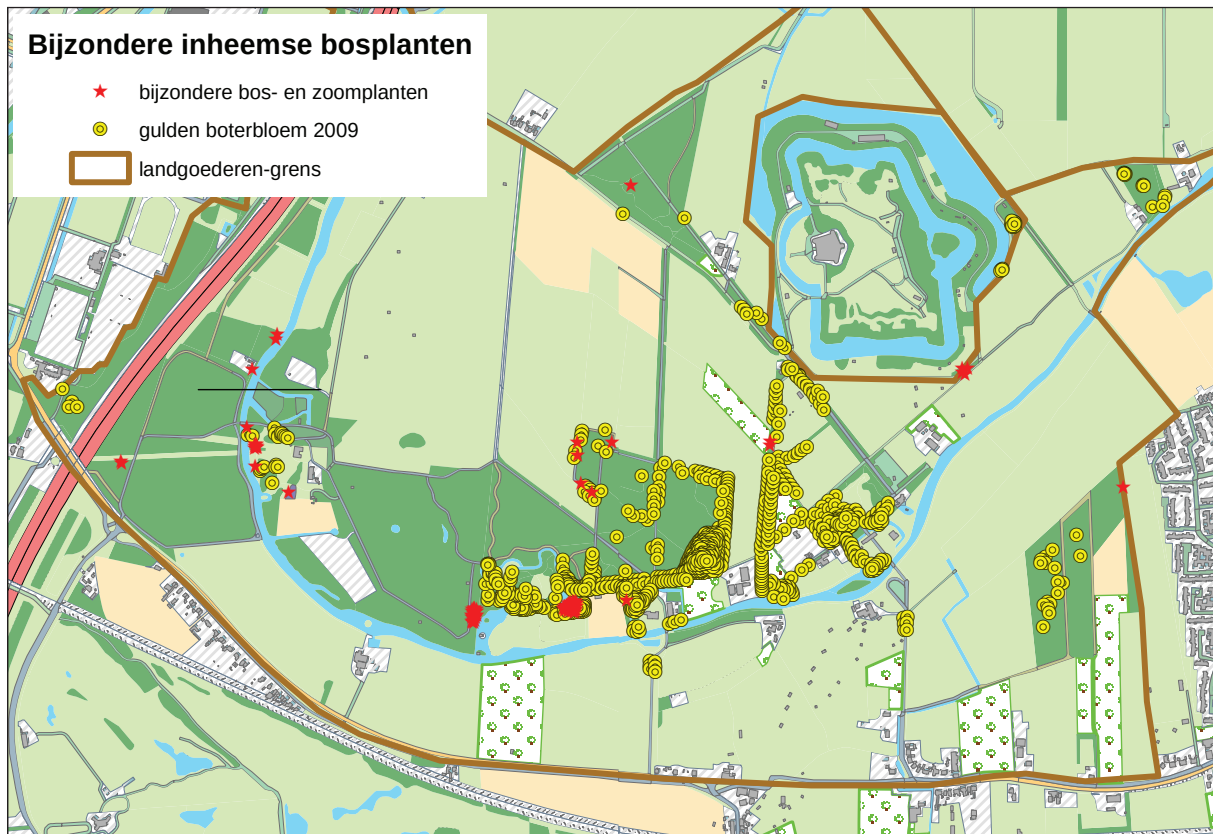

Zomerklokje.

B

BIJZONDERE INHEEMSE BOSPLANTEN

Tijdens de inventarisatie zijn in het 'voorbijgaan' ook diverse bijzondere bosplanten 'meegenomen', zoals Bosbingelkruid en Grote keverorchis (zie tabel 1). Speciale aandacht is besteed aan de in het voorjaar prominent aanwezige en elders zeldzame bosplant Gulden boterbloem.

Kaart 9 Bijzondere inheemse bosplanten

Van deze planten lijkt het waarschijnlijk dat ze niet 'ter verfraaiing' aangeplant zijn. Mogelijk zijn ze 'onbedoeld' meegekomen met de aangeleverde stinzenplanten dan wel de ingebrachte wijngaardslakken (een van de weinige stinzendieren van de landgoederen). Maar zeker zo waarschijnlijk is dat ze hier vanzelf gekomen zijn, mogelijk vanuit aanwezige houtwallen en bosrelictten die hier nog waren ten tijde van de aanleg van de landgoederen in de 18^e eeuw, dan wel via de natuurlijke verspreidingswegen vanuit bossen verderop hier terecht gekomen zijn.

Grote keverorchis.

Grote keverorchis (*Listera ovata*)

Deze soort is op een aantal plaatsen goed vertegenwoordigd. Na beheerswerkzaamheden in de afgelopen winter –verwijderen opslag- rond de Gewone vleugelnoot (*Pterocarya fraxinifolia*) in het Achterbos is de Keverorchis aldaar duidelijk zichtbaar uitgegroeid

tot ca. 70 á 80 exemplaren. Een tweede grotere plek ligt in het bosje ten noorden van de Ligweide. Ook in de tuin van Nieuw Amelisweerd is de soort aanwezig, zij het in gering aantal.

Gulden boterbloem (*Ranunculus auricomus*)

Deze zeldzame bosplant komt op de landgoederen in ruime mate voor. Gezien het vroege tijdstip van bloeien is deze soort in deze inventarisatieronde meegenomen.

Duidelijke kernen waar de soort voorkomt, zijn het Trapeziumbos, het Engels Werk en Rhijnauwen. In Nieuw Amelisweerd (tuin & Achterbos) is de plant vrijwel afwezig; In Nummeri en het bosje Rijnsoever zijn er enkele plekken, zie Kaart 9.

Naar de aanwezigheid van Gulden boterbloem is al eerder uitgebreid onderzoek gedaan, nl. in 1984 – 1986 (Beije e.a., 1987). Dit onderzoek was beperkt tot het Oud Amelisweerd excl. het terrein direct rond het landhuis. In de volgende kaart van dit gebied worden de resultaten uit 1986 vergeleken met die van 2009.

Het grote veld met Gulden boterbloem in de zuidoosthoek van het Trapeziumbos lijkt groter geworden en ook af en toe is langs paden sprake van uitbreiding. Voor het overige lijkt er in Oud Amelisweerd een lichte achteruitgang in voorkomen in de bosdelen, waardoor de plant nu relatief meer aan de randen van het bos en langs paden groeit en minder in het bos zelf. Mogelijk is de vele opslag van essen, esdoorns en plaatselijk brandnetels en vlier een reden voor het verdwijnen.

Gulden boterbloem.

Kaart 10 Gulden boterbloem in 1986 met 2009 - vergelijking op Oud Amelisweerd

Locatie op Oud Amelisweerd waar de Gulden boterbloem alleen nog vlak langs het pad groeit.

OUDE EN NIEUWE STINZENPLANTEN

In de inleiding is al aangegeven dat de huidige stinzenflora een mengeling is van oorspronkelijke soorten (uit aanplant 18^e en 19^e eeuw) en nieuwe soorten die met name vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw zijn bijgeplant. Het betreft deels planten die ter aanvulling van een bestaand vak zijn geplaatst, al dan niet met de soort die er al stond, deels ook planten op nieuwe plekken met soms soorten die voorheen niet voorkwamen op de landgoederen.

Een duidelijk voorbeeld van dat laatste betreft de Sneeuwklokjeslaan. De sneeuwklokjes alhier en in de rest van het Markiezenbos zijn 'oude' soorten, in oorsprong in de 18^e eeuw geplant. Na de aanleg van een kabel dwars door de Sneeuwklokjeslaan een aantal jaren geleden zijn op de beschadigde plaats nieuwe sneeuwklokjes geplant, helaas is daarbij de verkeerde soort geleverd: De middenbaan bestaat nu uit het grovere Kaukasisch sneeuwklokje (*Galanthus woronowii*). Ook zo'n soort die niet bedoeld was is de Winterakoniet *Eranthis cilicica* die recent op Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen aangeplant is.

Andere plekken met nieuwe aanplant zijn ondermeer: Wilde hyacint in de Beeldenlaan en Narcissen, Sneeuwroem en Vingerhelmbloem o.a. op Rhijnauwen ten zuiden van Boomgaard tot Vermaeck. De motivatie voor welke soort op welke locatie aan te planten is in de loop der tijd nogal verschillend geweest. Het is ook een lastige materie, vooral als duidelijk bronnen t.a.v. de oorspronkelijke stinzenflora ontbreken.

Van een aantal plekken is het wel duidelijk. Vooral wat verder van de landhuizen af. Zo hebben de plekken met Daslook en Aronskelk in het Hoge Bos hebben zonder meer wel een lange historie.

Vergelijking met gegevens beheersplan 1990

Bij een vergelijking van de aangetroffen soorten met met de soortenlijsten uit het beheersplan 1990 vallen een aantal soorten op: In de lijst van 1990 werden o.a. Grote sneeuwroem, Holwortel, Dichtersnarcis en Slanke sleutelbloem niet genoemd (*).

Overigens zijn op die lijst geen variëteiten gemeld (van bijv. Bosanemoon, Sneeuwklokje en Narcis). De halskraagvariëteit van de bosanemoon is vermoedelijk in de jaren zestig van de vorige eeuw op de landgoederen geïntroduceerd.

Daarentegen staan in de lijst 1990 nog een aantal soorten die nu in 2009 niet zijn waargenomen, n.l. Kievitsbloem, Lelietje-van-dalen, Bruine daglelie en Gulden sleutelbloem. Kievitsbloem heeft enige tijd

nog op de Beurs gestaan (herplant), vermoedelijk niet meer aanwezig). Lelietje-van-dalen zal er hoogstwaarschijnlijk nog zijn, maar is wellicht over het hoofd gezien.

In nog oudere lijsten (v. Alff, 1974) ontbreken te veel soorten (bijv. aronskelk) die er gestaan moeten hebben in die tijd, waardoor deze lijst alleen een aanvullende waarde heeft.

Tuin Nieuw Amelisweerd

In 1991 is door de gemeente een aanplantplan opgesteld voor stinzenplanten in de tuin van Nieuw Amelisweerd.

De bijbehorende stinzenkaart geeft informatie over de locaties (vakken) en bijbehorende stinzenflora. Onderstaande kaart is hier een bewerking van.

De uitkomsten van de inventarisatie uit 2009 worden in het kort vergeleken met de gegevens uit 1991. Een uitgebreide tabel is te vinden in de bijlage.

Stinzenplantenrijke locatie rond het landhuis Nieuw Amelisweerd met Sneeuwklokje cv 'Plenus', een oude stinzenplant op landgoederen.

(*) Evenmin op de lijst 1990: Oosterse sterhyacint, Blauwe druifjes, Gevlekt longkruid, Zomerkllokje: duidelijk van later datum

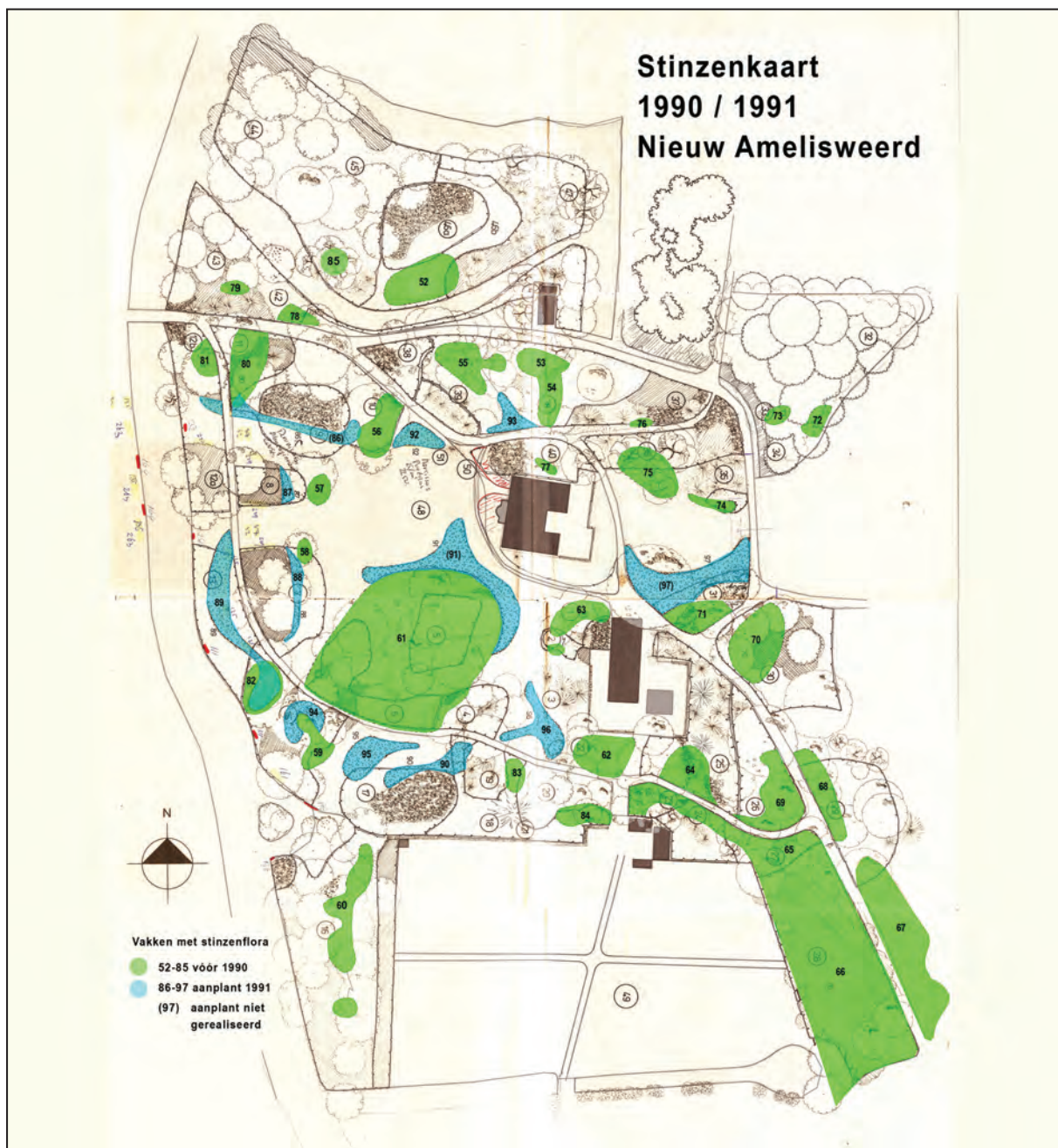
De 'oudere' vakken (groen) waren vooral begroeid met Sneeuwkllokje en Narcis en op enkele plekken Bostulp, Hyacint, Aronskelk (e.a.).

Voorgesteld werd om de volgende soorten in te brengen (blauwe vlakken):

- Weegbreezonnebloem (*Doronicum plantagineum*), uit Nijenrode
- Donkere ooievaarsbek (*Geranium phaeum*), uit verschillende plekken Vechtstreek.
- Knikkende vogelmelk (*Ornithogalum nutans*), uit Nijenrode
- Breed klokje (*Campanula latifolia*), uit landgoederen tussen Nieuwersluis/Loenen.

- Witte (Dichters) narcis (*Narcissus poeticus*), uit Boekesteijn 's-Gravenland.
- Gele anemoon (*Anemone ranunculoides*), tussen Oud Zuilen/Nieuwersluis.
- Vingerhelmbloem (*Corydalis solida*), uit Goudensteyn Maarssen.
- Bonte krokus (*Crocus vernus*), uit Leeuwenburg Maarssen. Is niet aangeplant.

In 2009 is van deze soorten ter plekke niets meer teruggevonden, behalve de Witte narcis.

Kaart 11: Bewerkte Stinzenkaart 1990/1991 Nieuw Amelisweerd

Een aantal veranderingen t.o.v. 1990/1991 zijn aan te geven, overigens onder voorbehoud, aangezien niet bekend is hoe intensief er toen is geïnventariseerd:

- *Zuidwesthoek (vakken 66 – 69):*

De grote vlakken langs het pad zijn vrijwel identiek met Sneeuwklokje, Bostulp, Wilde hyacint en Aronskelk. De bovenste vakken (oorspronkelijk Sneeuwklokje en Aronskelk) zijn duidelijk bijgeplant met vooral Bostulp, Krokus, Narcis en halskraag Bosanemoon.

- *Zuid, rond het koetshuis (vakken 62-64, 83-84):*

In 2009 zijn rond het koetshuis meerdere nieuwe soorten te vinden, zoals Oosterse hyacint, Blauwe druifjes, (Witte) narcis, Gevlekt longkruid en Vingerhelmbloem.

- *Zuidwesthoek (vakken 59-60, 90-95):*

De stinzenflora in het onderste hoekje lijkt wat uitgebreider met Sneeuwklokje en (Gevlekte) aronskelk, nu meer soorten aanwezig (Hyacint, Gewone vogelmelk en Bosanemonen).

In de overige vakken staan Sneeuwklokje en Narcis (geen bijplant uit 1991 meer).

- *Westzijde langs pad (vakken 81-82, 89):*

Naast Sneeuwklokje is er nu vooral een toename/ nieuwe aanplant te zien van Narcis sp. en Witte narcis.

- *Centraal grasland (vak 61,96):*

De oppervlakte lijkt beperkter te zijn geworden. Sneeuwklokje en Narcis waren er ook in 1990, (Halskraag)Bosanemoon, Gewone vogelmelk en Winterakoniet zijn er nu eveneens, Aronskelk en Gevlekte dovenetel werden er nu niet gezien.

- *Noordzijde grasland (vakken 56-57,80,86-87,92):*

Deze plek tot aan de paden is inmiddels behoorlijk groter geworden met vooral Sneeuwklokje en Narcis (Maarts viooltje is beperkt nog aanwezig). Er is nu veel Witte narcis en enig halskraag Bosanemoon.

- *Oostzijde landhuis (vakken 70-76):*

Waarschijnlijk in omvang wat minder Sneeuwklokjes, nu een dikke rand Dichtersnarcis en beperkt Daslook, Vingerhelmbloem en Aronskelk.

- *Noordzijde landhuis (vakken 52-55,93):*

Vanouds is hier een flinke plek (Italiaanse) Aronskelk met daarbuiten Sneeuwklokjes. Narcis is nauwelijks meer aanwezig, wel meerdere variëteiten van Bosanemoon (halskraag/grootbloemig/blauw).

Witte narcissen (*Narcissus poeticus*) in de tuin van Nieuw Amelisweerd.

AANBEVELINGEN

Voor een duurzaam stinzenplantenbeheer is bescherming van de oude locaties met stinzenflora van belang, vooral ook vanuit het oogpunt van de cultuurhistorie van de landgoederen. Zorgvuldigheid en documentatie is geboden bij de versterking en (her)introductie van de stinzenflora op nieuwe plekken. Aanplant van niet-stinzenplanten doet afbreuk aan de historische kwaliteit van de landgoederen.

Hieronder volgen enkele aanbevelingen.

- *Versterking van de stinzenflora, uitgaande van het oude aanwezige plantmateriaal. Onder voorwaarden t.a.v. de locatie is versterking gewenst van Gevlekte aronskelk, (gewone) Bosanemoon, Daslook, Winterakoniet, Slanke sleutelbloem, Gewoon sneeuwkllokje en Wilde hyacint.*
- *Onderzoek doen naar het vroegere assortiment en daaruit een aanplantlijst opstellen van gewenste soorten voor herintroductie.*
- *Indien geen eigen plantmateriaal voorhanden is dan 'shoppen' bij landgoederen in Krommerijgebied en Vechtstreek. Nu al is diverse keren aangevuld met niet-historische stinzenplanten.*
- *De rijke stinzenplantenplekken, zie kaart 1, vrijstellen van takhout, bosopslag en betreding en geregeld dunningen in de boom- en struiklaag uitvoeren.*
- *Onderzoek doen naar de aanwezige soortsvariaties (o.a. Narcissus, Crocus, Anemone, Galanthus).*
- *Registratie en archivering van aanplant en beheersactiviteiten t.a.v. de stinzenflora.*
- *Aandacht voor de waarde van de historische soorten en locaties. Voorkomen dat 'oude' soorten met nieuwe planten worden doorgemengd.*

Oude stinzenplantenlocatie op Oud Amelisweerd. Bosanemoon-halskraagvorm samen met Gulden boterbloem.

Idem een oude stinzenplantenlocatie in het Achterbos van Nieuw Amelisweerd. Vrijstelling van liggende stammen en takhout is hier gewenst.

LITERATUURLIJST

Adviescommissie duurzame stinzenflora, 2003.

Rapport van de adviescommissie Duurzame Stinzenflora Utrecht. Gemeente Utrecht, Dienst stadsontwikkeling, afd. Milieu & Duurzaamheid.

Alff, W. van e.a., 1974.

Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Een kort overzicht van de historie, de flora en de fauna van de drie gemeentelijke landgoederen. Gemeente Utrecht.

Bakker, P. & Boeve, E., 1985.

Stinzenplanten. Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's-Gravenland.

Beije, H.M., Dirkse, G.M., Reijnders, T., 1987

Hydrologische en vegetatiekundige effecten van Rijksweg A27 door Amelisweerd. RIN Leersum, rapport 87/33.

Dijk, H. van & J. van der Kolk, 2003. Sneeuwkllokjes – over bloemen, galanthofielen en andere zaken. Terra / Lannoo.

Gemeente Utrecht, 1990.

Nieuw Amelisweerd, Oud Amelisweerd en Rhijnauwen. Landgoederen van de gemeente Utrecht. BEHEERSPLAN.

Gemeente Utrecht, 1991.

Stinzenkaart tuin Nieuw Amelisweerd.

Maes, B., van den Dool, E., Kuiper, H., Meulenbroek, J., 2009.

Ecologische waarden Landgoederen Oud en Nieuw Amelisweerd en Rhijnauwen. Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht.

BIJLAGE 1 - Vergelijking stinzenflora Nieuw Amelisweerd 1991 - 2009

VAK	Au	An	AnV	Ar	Arum italicum	Arum maculatum	Arum sp.	Campanula latifolia	Corydalis solida	Crocus sp.	Doronicum plantaginifolium	Eranthis hyemalis	Galanthus nivalis	Geranium phaeum	Lamium maculatum	Matteuccia struthiopteris	Muscari botryoides	Narcissus poeticus	Narcissus sp (gevuil)	Narcissus sp.	Ornithogalum nutans	Ornithogalum sp.	Ornithogalum umbellatum	Pulmonaria officinalis	Rubus speciosus	Scilla non scripta	Scilla siberica	Tulipa sylvestris	Viola odorata
52													on			n													
53													n																
54		n											on																
55		n											on																
56			n										on																
57													on																
58													on																
59													on																
60			n										on																
61		n	n										on																
62													on																
63													on																
63+													on																
64	n												on																
65													on																
66			n										on																
67													on																
68													on																
69													on																
70													on																
71	n												on																
72													on																
73													on																
74													on																
75													on																
76													on																
77	n												on																

VAK	Au	An	AnV	Ar	Ai	Am	A	Cl	Cs	C	Dp	Eh	Gn	Gp	Lm	Ms	Mb	Np	Ng	N	On	O	Ou	Po	Rs	Sn	Ss	Ts	Vo	
78													on																	
79													on																	
80			n										on						n	o										
81													on																	
82													on					n		n										
83													on					n												
84													on					n								o				
85													on							o										
aanplant 1991																														
86													n							n										
87											o																			
88											o		n							n										
89													n	o					n			o								
90													n							n										
92													n					on	n										n	
93			n										n																	
94			n	o																										
95													n							n						n				
96												n																		

Verklaring:

Vaknummers: zie kaart "Stinzenkaart 1990/1991 Nieuw Amelisweerd"

o : oude inventarisatie; volgens Stinzenkaart

n : volgens nieuwe inventarisatie 2009

BIJLAGE 2 - Overzichtskaart landgoederen met toponiemen (losbladige A3 kaart)